Zöldi László

Pertu a Rádiószínházban

Amikor a Magyar Rádióban este tíz után néhány perccel befejeződik a Krónika című hírműsor, belehallgatok a Rádiószínház esedékes előadásába. Aztán vagy ott ragadok, vagy nem. Augusztus 20-án nemcsak ott ragadtam, meg is lepődtem. Épp akkor kapcsoltam át a Klubrádióról, amikor elhangzott a nevem. Bár romlik a memóriám, arra azért emlékeznék, hogy írtam-e hangjátékot.

Már csak hivatalból se írhattam, mert sokáig rádiókritikus voltam. 1968-tól 1981-ig, amidőn a műfaj csúcskorszakát élte. Cserés Miklós dr., Török Tamás, Varga Géza, a hangmérnök Újházy László, az úgynevezett Kísérleti Stúdió, amely a Magyar Rádiót az európai élmezőnybe röpítette. Egy egyetemistának, majd pályakezdő újságírónak van ennél érdekesebb tanulási lehetőség? Beértem néhány száz hangjáték értelmezésével. S bár idővel váltottam a televízióra, majd a filmre, a Rádiószínház iránti magánérdeklődésem megmaradt. Kitartottam az esti hangjáték mellett, mert a kormányzati propagandából szinte semmi sem szűrődik át belé.

Még Szőcs Gézánál sem, holott a második Orbán-kormánynak ő volt a kultúráért felelős államtitkára. Két Szőcs Gézát ismerünk. Az egyik a kultúrdiplomata, a másik meg az avantgard szerző. Az utóbbi az Irodalmi Jelen című folyóirat főmunkatársa is, és az Aradon szerkesztett havilapban érdekes írásokkal véteti észre magát. 2012-ben jelent meg Carbonaro éjszakái című könyve, az azóta botrányos körülmények között jobblétre szenderült Ulpius-ház kiadásában. A posztmodern írók kedvenc eljárását alkalmazva vendégszövegeket szedett össze, kiegészítette, értelmezte, összekapcsolta őket, és a montázstechnika segítségével új tudattartalmakat csiholt ki belőlük.

Ilyen volt a Pertu című írásom, amelyet dokumentumnovellának neveznék. Eredetileg az Irodalmi Jelen 2007. április 20-i számában jelent meg, és a könyvet jegyző főmunkatárs költő-író összehozta egy hasonló jellegű tábornok-történettel, amelyet a Londonban élő Sárközi Mátyás írt meg. A kötetből készült hangjáték-sorozatot Papp Gábor Zsigmond (közös barátunk, Sumonyi Zoltán költő fia) dramatizálta. A kombinált mozzanatot pedig a budapesti Katona József Színházban dolgozó színészek

közreműködésével sugározta a Magyar Rádió. Jó előadás, jó dramatizálás, jó rendezés, jó színészek - ennél többet a személyes érintettség okán nem illik megjegyezni.

Annyit mégis hozzáfűznék, hogy amidőn napvilágot látott a könyv, kaptam egy levelet a kiadótól, hogy átvehetem a honoráriumot. Tiszteletemet tettem a pesti oldalon, a Nyugati pályaudvar melletti irodában, ahol kedves hölgy fogadott. Csomagot húzott elő a fiókjából, emlékszem a selyempapírra, amelyet élénk színű szalaggal kötöttek át. Azt túlzásnak véltem volna, hogy a húszdekányi pakkban papírpénz rejlik, ám a lépcsőházban kíváncsian bontottam ki a csomagot. A Carbonaro éjszakáiból egy dedikált példány volt benne. Íme, a dramatizált történet eredeti változata.

Pertu

Az öregedés jele, hogy kezd több halott ismerősöm lenni, mint élő. Az elhunytak közé tartozik Balogh Edgár is. Temesvárott született 1906 őszén, tavaly ünnepelhette volna századik születésnapját, de néhány héttel a kilencvenedik előtt meghalt. E kilenc évtized alatt sok mindent csinált.

A prágai német egyetemen tanult, a csehszlovákiai magyar fiatalok okán került kapcsolatba Masaryk államelnökkel, nem sokkal később ki is utasították a korabeli Közép-Európa talán legdemokratikusabb országából. A szülőföldjére távozott, bekapcsolódott az erdélyi magyarság szellemi vérkeringésébe. De hogy ne foglalkozhasson túl sokat a szervezéssel, behívták katonának. A második bécsi döntés, Észak-Erdély visszatérése után se járt jobban. Az egyik cikke miatt a magyar miniszterelnök személyesen jelentette be a parlamentben, hogy Balogh Edgár nevű tanító nincs állami alkalmazásban. Igazat mondott, Edgár bácsit a bejelentés előtti napon táviratilag rúgták ki a kalotaszentkirályi iskolából, kenyérkereső állásából.

A negyvenes évek második felében a Magyar Népi Szövetség kulturális ügyekkel foglalkozó alelnöke volt, életének ezt a szakaszát tartják legellentmondásosabbnak a kutatók. Az ötvenes évek első felében többször is lecsukják „magyar nacionalizmus" miatt, kiszabadulása után szerkesztette a Korunk című folyóiratot, és a publicisztikai tanszéket vezetette a kolozsvári egyetemen. Fiatal újságíróként, a hetvenes évek elején ismertem meg, akkor már nyugdíjasként éldegélt Rákóczi úti lakásában, rengeteg könyv és szép képek között. Figyelmes vendéglátó volt, és bár ritkán hagyta szóhoz jutni a vendéget, szívesen hallgattam nagy ívű elképze-

léseit a dunavölgyi népek testvériségéről, az erdélyi magyarság „önösszeszedéséről". Élvezettel ittam Rebi néni kakaóval ízesített, törökösen elkészített kávéját.

Történetünk a nyolcvanas évek közepén játszódik, ekkor délelőttönként az Élet és Irodalom főszerkesztő-helyetteseként dolgoztam, délutánonként pedig gyakran forgattam. A Magyar Tudományos Akadémiának és az Országos Széchényi Könyvtárnak volt egy Oral History nevű interjúsorozata, ennek keretében beszélgettem irodalmárokkal, történészekkel, újságírókkal - elsősorban erdélyiekkel. A legérdekesebb részeket átvette a Magyar Televízió, negyven-ötvenperces portrékat szerkesztett belőlük. Néhány hónappal ezelőtt a Balogh Edgár-portrét sugározta is. A közművelődési osztály vezetője telefonon értesített az örömhírről, és szomorúan közölte, hogy sajnos szegény az eklézsia, és honorárium helyett elégedjek meg azzal, hogy elküldi kazettán a műsort. Azóta is küldi.

A múlt század nyolcvanas éveiben Edgár bácsit utolérte egy férfibetegség. Magyarország legjobb urológusa, Wabrosch professzor operálta. A lábadozását arra használta föl a stábunk, hogy ki-kihoztuk a budai János kórházból, és kamera jelenlétében beszélgettünk vele. Itt lép be a történetbe másik hősünk, Kéri Kálmán. Csaknem egyidős a huszadik századdal, 1901-es születésű. Miközben a Ludovikát végezte, és vezérkari tisztnek tanult, naponta lóra ült, és megjáratta kancáját a Vérmezőn. Aztán katonai attasé lett a moszkvai követségen, majd egymás után három honvédelmi miniszter (Bartha, Nagybaconi, Csatay) szárnysegédje.

1944 októberében már az első magyar hadsereg vezérkari főnöke – ezredesi rangban. Amikor Horthy kormányzó ki akart ugrani a háborúból, őt bízták meg azzal, hogy felhasználva orosz nyelvtudását, lépjen érintkezésbe a negyedik ukrán front parancsnokságával. A kiugrás nem sikerült, a parlamenter azonban 1945 után is katona maradt, amíg Rákosiék le nem tartóztatták. Raboskodott a recski táborban, majd segédmunkásként tengette életét. Szabadulása után pincemesterségig vitte, a pesti Ferenciek téren, a Kárpátia étterem alagsorában volt az irodája. Munkája hivatalnoki, állása bizalmi - politikailag megbízhatatlansága ellenére ő kapta ama feladatot, hogy irányítsa az egyik legdivatosabb vendéglő borforgalmát.

A hetvenes évek elején vonult nyugalomba, és nyomorúságos kegydíját nyelvtanításból egészítette ki. A rendszerváltás hónapjaiban, közel a kilencvenhez tért vissza a közéletbe. Legidősebb tagja lett az országgyűlésnek. 1994-ben vezérezredesként, tisztelettől övezve halt meg. Történetünk idején azzal keresett egy kis mellékest, hogy tévéstáboknak adta ki a Budapest Körszálló mögötti lakását (magasföldszint, kertre néző ablak). Az egykor hatalmas lakás leválasztott részében húzódott meg a

feleségével. Kopottas, de választékos ízlésről árulkodó, dohánybarna, neobarokk bútorok, márkás tájképek a falon, Jókai- és Mikszáth-összes, Herczeg Ferenc-díszkiadás a könyvszekrényben. E légkörben remekül lehetett fölvenni a történelmi témájú beszélgetéseket.

Különben is, a csöndes mellékutcában lévő színhely csak egy ugrásnyira van a János kórháztól, délutánonként onnan sétáltunk át a lábadozó Edgár bácsival. A forgatás lassan haladt, kímélni kellett a nemrégiben operált közéleti személyiséget. Sok volt a szünet, ilyenkor a házigazda felesége kávét főzött (majdnem olyan selymeset, mint Rebi néni Kolozsvárott). A csésze finom rajzolatú meisseni, a kiskanál ezüst, a nyele csavart, mintha csomót kötöttek volna rá. A lakás hangulatához illő, vaskos ezüsttálcát Kálmán bácsi hordta körbe. Miközben kínálta, kellő visszafogottsággal önözte és professzorurazta a neves vendéget. A két öreg nem elegyedett párbeszédbe, elvégre az egyik főszereplő, a másik pedig epizodista volt. A hierarchia egyértelműnek látszott.

Edgár bácsi épp arról számolt be, hogy 1926-ban, még Csehszlovákiában miként változtatta a nevét Kesslerről Baloghra. Ekkor kanálcsörgés zavarta meg a felvételt, a házigazda ejtette le. A megismételt mondatok után szünet, Kéri Kálmán odalépett a vendéghez, és megkérdezte tőle, nem rokona-e véletlenül ama Kessler nevű tisztjelöltnek, aki az évfolyamtársa, sőt szívbéli barátja volt a Ludovikán. Balogh Edgár igennel válaszolt. Ez volt az a pillanat, amikor a házigazda kilépett rezonőri szerepköréből, és felajánlotta a vendégnek, hogy térjenek át a tegezésre. A két öreg meglapogatta egymás vállát, majd félrevonultak, és élénk beszélgetésbe kezdtek. Megilletődve figyeltük őket.

A másnapi felvétel közben Edgár bácsi elmesélte, miként hívták be a román hadseregbe, hogyan jutott el Olténiába, és a laktanyában milyen jól érezte magát „az nép körében", az egy évtizeddel fiatalabb bakák között. Elemében érezte magát, kitűnően érvényesítette epikai adottságát és a katedrán szerzett előadókészségét. Nem akartuk túlságosan terhelni, ezért a rendező szünetet rendelt el. A főszereplő fölhevülve lépett testvére hajdani évfolyamtársához, és így szólította meg: "Kálmán bátyám, mit szólsz hozzá?" Kéri Kálmán szolgálaton kívüli ezredes, a rendszerváltás utáni magyar országgyűlés majdani korelnöke halkan, udvariasan, de határozottan felelte: „Pardon. Közlegény nem tegezhet vezérkari tisztet!"